ISSN: 2522-9699, 2616-5007

ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ

DOI 10.33930/ed.2019.5007.53(3-4)-11
УДК 821.111(73)-31”19”.09:159.937.52:316.75

КАТЕГОРІЯ СЛІПОТИ В ДОСЛІДНИЦЬКОМУ РЕЦЕПТИВНОМУ ДОСВІДІ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ ЕЛЕОНОР ПОРТЕР “СВІТАНОК”)

У. В. Жорнокуй
Н. А. Коваленко
Л. Б. Покотило

Анотація.

Актуальність теми дослідження. *У статті досліджується категорія сліпоти в історико-культурному, філософському та літературному аспектах на прикладі маловідомого в українському літературознавстві роману Елеонор Портер “Світанок”.* ***Актуальність теми*** *зумовлена потребою у переосмисленні рецептивного досвіду, який історично підпадає під вплив зороцентризму, що, у свою чергу, сприяло дегуманізації образу незрячого в культурному дискурсі, що поглиблюється і лакунарністю досліджень не тільки зі студій інфвалідності, а й аналізу цієї категорії у певних прозових зразках.*

Постановка проблеми. *Поставлена для вирішення дослідницька проблема полягає у виявленні репрезентаційних моделей зображення незрячих персонажів, які зводяться до компенсаторного принципу, маргіналізації та редукції досвіду сліпоти до метафоричної функції.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій*.* ***У роботі проаналізовано попередні дослідження,*** *які стосуються сліпоти як культурного феномена (зокрема, у межах disability studies (студії з інвалідності), наративної антропології та квір-теорії), що дозволило окреслити наукову лакуну у вивченні роману “Світанок” та актуалізувати потребу у нових підходах. Серед дослідників, які інтерпретували сліпоту у згаданому ключі, виділяємо Дж. Клідж, К. Ленґ, Дж. Віджаян, Д. Мітчелл, С. Снайдер тощо, роботи яких є знаковими у контексті досліджень інвалідності. Проте ключовими у розрізі дослідницької рецепції категорії сліпоти залишаються праці К. Джерніґана.*

Постановка завдання. *Категорія сліпоти є лакунарною в розрізі рецептивного дослідницького висвітлення, тому основне завдання полягає у виявленні нових інтерпретаційних стратегій осмислення категорії сліпоти як форми інакшості, що не зводиться до символізму, а розкривається через антропологічну, соціокультурну, емоційну та моральну перспективи.*

Виклад основного матеріалу*. У центрі дослідження – концептосфера сліпоти як міждисциплінарна категорія, що виявляє себе не лише в межах естетичного образу, а й як соціокультурний, етичний та філософський маркер часу. Сліпота трактується у дослідженні як особлива форма пізнання світу, яка кидає виклик домінантному зороцентризму західної культури. Через призму наративного, історико-порівняльного, психологічного та герменевтичного аналізу розглядаються основні моделі репрезентації незрячих у літературі, зокрема у романі Елеонор Портер “Світанок” (англ.* Dawn*).*

Аналізуючи роман, авторка дослідження акцентує увагу на символічному навантаженні образу втрати зору як екзистенційного перелому в житті головного героя, що позначає не стільки фізичну втрату функції, скільки здобуття нового способу бачення себе, інших і світу. У творі Портер сліпота не є винятково трагедією – вона перетворюється на засіб пізнання, саморефлексії й внутрішнього зростання. Герой не лише адаптується до нової реальності, а й проходить глибоку трансформацію, у якій втрата фізичного зору супроводжується набуттям моральної, духовної і соціальної зрячості.

Ключовими у творі стають мотиви ескапізму (втеча в себе, втеча в ізоляцію, втеча від суспільного погляду), подолання соціальної маргіналізації та подолання внутрішнього спротиву. Це дає змогу говорити про образ незрячого героя не лише як про “інакшого”, але як про носія альтернативної форми досвіду, що кинутий у простір непорозуміння, але зрештою долає межі самотності через прийняття ідентичності.

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

Висновки. *Було наголошено на необхідності зміни рецептивного підходу до зображення сліпоти в літературі, перегляду традиційних канонів репрезентації та розширення наукової уваги до творів, які раніше не входили до академічного обігу, зокрема до роману "Світанок". Стаття демонструє потенціал дослідження сліпоти як концептуально складної категорії, що репрезентує нові смислові горизонти в гуманітарних науках.*

Ключові слова: *дегуманізація, ескапізм, зороцентризм, категорія сліпоти, компенсаторний принцип, міждисциплінарні дослідження, мотив, репрезентація незрячих, рецептивний дослідницький досвід, роман "Світанок" Е. Портер.*

THE CATEGORY OF BLINDNESS IN THE RECEPTIVE RESEARCH EXPERIENCE (BASED ON ELEONOR PORTER'S NOVEL "DAWN")

Uliana Zhornokui
Natalya Kovalenko
Lidiia Pokotylo

Abstract.

Relevance of the research. *The article explores the category of blindness from historical, cultural, philosophical, and literary perspectives, using the example of Eleanor Porter's lesser-known novel "Dawn", which has not yet been widely studied in Ukrainian literary scholarship. The relevance of this topic lies in the urgent need to reconsider the receptive experience of readers, which has historically been shaped by the dominance of Western ocularcentrism. This dominance has contributed to the dehumanization of blind figures in cultural discourse – an effect further exacerbated by the lack of in-depth analysis in both disability studies and the examination of blindness as a literary category in specific prose texts.*

Problem statement. *The key research problem addressed in this article is the identification of dominant representational models used to depict blind characters in literature. These models typically reduce blindness to a compensatory mechanism, marginalize the blind subject, and metaphorize the experience of blindness rather than treat it as an embodied and autonomous reality.*

Analysis of recent research and publications. *The article draws upon previous research that conceptualizes blindness as a cultural phenomenon, particularly within the frameworks of disability studies, narrative anthropology, and queer theory. This review of literature reveals a significant scholarly gap in the study of Dawn and underscores the need for novel critical approaches. Among the scholars who have contributed to the cultural analysis of blindness are J. Kleege, K. Lang, J. Vijayan, D. Mitchell, and S. Snyder – figures whose work is foundational in the field of disability studies. However, it is the writings of K. Jernigan that remain central to the conceptual reception of blindness in the humanities.*

Research task. *Given the lacunar status of blindness within receptive research paradigms, the primary objective of this study is to develop new interpretative strategies for understanding blindness not merely as a metaphor, but as a distinct mode of otherness. The article proposes to examine this category through anthropological, sociocultural, emotional, and moral lenses.*

Main material presentation*. At the core of the study is the conceptual field of blindness as an interdisciplinary category that functions not only as an aesthetic image but also as a socio-cultural, ethical, and philosophical marker of its time. In this context, blindness is interpreted as a unique epistemological modality that challenges the dominant visuality of Western thought. Through narrative, historical-comparative, psychological, and hermeneutic analysis, the study examines prevailing models for representing blindness in literature, focusing specifically on Eleanor Porter's novel "Dawn".*

In analyzing the novel, the author highlights the symbolic function of the protagonist's vision loss as an existential turning point. This loss is not portrayed merely as a physical impairment, but as the beginning of a transformative process through which the character gains a new mode of perceiving the self, others, and the world. In "Dawn", blindness is not framed solely as a tragedy; rather, it becomes a medium for self-reflection, inner growth, and the reconfiguration of personal and social vision.

Key motifs in the novel include escapism (manifested as retreat into the self, isolation, or withdrawal from the public gaze), the overcoming of social marginalization, and the internal struggle for identity reconstruction. These thematic elements allow us to view the blind character not simply as "the other," but as a bearer of an alternative form of experience – an individual cast into a space of misunderstanding, who ultimately overcomes alienation through the acceptance of a new identity.

Conclusions. *The study emphasizes the necessity of rethinking receptive approaches to blindness in literature. It calls for a revision of traditional representational canons and advocates for scholarly attention to works that have been historically excluded from academic discourse, such as "Dawn". The article demonstrates the potential of blindness to function as a conceptually rich category, capable of opening new semantic horizons within the humanities.*

Keywords: *dehumanization, escapism, ocularcentrism, category of blindness, compensatory principle, interdisciplinary studies, motif, representation of the blind, receptive research experience, Eleanor Porter's novel "Dawn".*

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

“...немає сліпоти, а є сліпі, хоч історичний досвід завжди підказував нам, що немає сліпих, а є сліпота в різних її проявах” [4]

Рецептивний дослідницький досвід занадто переоцінює роль зороцентризму у формуванні людиною уявлення про світ, що призвело до певної дегуманізації образів незрячих та самої категорії сліпоти з погляду сучасних студій інвалідності, антропологічних та квір-студій, тому метою статті є аналіз моделей пізнання та трактування категорії сліпоти в літературі та культурі загалом, щоб окреслити можливі перспективи щодо зміни рецептивних орієнтирів з детальнішим. Авторка ставить перед собою завдання розглянути провідні мотиви у висвітленні категорії сліпоти в ході культурно-історичного розвитку та детальніше дослідити концептосферу сліпоти на прикладі роману американської письменниці Елеонор Портер [14]. Для реалізації поставлених цілей звернення до прийомів інтердисциплінарного, порівняльно-історичного, наративного, психологічного та герменевтичного методів вважаємо виправданим, особливо з огляду на рецептивну лакунарність обраної проблеми.

Новизна нашої статті у контексті сучасної наукової парадигми полягає у кількох ключових аспектах, а саме:

1) Інтердисциплінарний підхід: Стаття застосовує інтердисциплінарні методи дослідження, включаючи порівняльно-історичний, наративний, психологічний та герменевтичний методи. Це дає змогу комплексно проаналізувати категорію сліпоти не лише в літературному контексті, а й у більш широкому культурно-історичному та соціальному вимірах. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям у науці, де інтеграція різних методів дозволяє отримати повнішу й глибшу картину досліджуваного явища.

2) Розширення рецептивного досвіду: авторка розвідки увиразнює необхідність перегляду зороцентричного підходу до розуміння світу, що є інноваційним у рамках сучасних студій інвалідності, що зробить вагомий внесок у ці студії, пропонуючи новий спосіб інтерпретації образів незрячих в літературі.

3) Аналіз маловідомих літературних творів: Вибір роману “Світанок” Елеонор Портер, який раніше не був достатньо вивченим в українському літературознавстві, є вагомим внеском у літературну науку, бо не лише розширюється дослідницький рецептивний досвід щодо цього роману, але й сам його розгляд здійснюється через призму сучасних наукових підходів.

4) Сучасна культурна критика: У статті авторка порушує ряд важливих питань соціальної адаптації та ідентифікації людей з інвалідністю, що є актуальним у контексті сучасних соціокультурних процесів. Представлений критичний аналіз компенсаторного принципу в зображенні незрячих персонажів вносить нові ідеї в дискурс про нормальність та інакшість.

Ці аспекти демонструють, що наша стаття не тільки заповнює певні наукові лакуни, але й відкриває нові перспективи для дослідження категорії сліпоти у літературі та культурі загалом.

Категорія сліпоти в історико-літературному розрізі зазнала чимало трансформацій з позиції дослідницьких стратегій: когнітивна еволюція – від поклоніння/возвеличення до розряду божественного у період Античності, до, врешті, популярного маслітературного персонажа надприродними можливостями у наш час, що мотивувалося відмінними суспільно-філософськими тенденціями епох і релігійно-когнітивними особливостями у світопізнанні, які нею диктувалися, лектурою автора і власне його біографією.

Вибір для аналізу роману Елеонор Портер – невипадковий: в американській літературі початку ХХ ст. митці звертаються до образу сліпоти, зосереджуючи свою основну увагу на антропологічних вимірах цієї категорії, а також порушуючи проблему адаптації та соціалізації сліпих, особливо тих, хто втратив зір після досягнення зрілості, що розпочинає нову епоху у відтворенні аналізованої категорії. Символізм твору, метафорично відображений у заголовку, полягає у комплексному прийнятті свого стану – не тільки у фізичній, моральній, міжособистісній, а й соціальній ідентифікації.

Проблема актуальності нашої розвідки поглиблюється розширенням рецепції творчості Елеонор Портер, роман якої “Світанок” майже невідомий українському читачеві та досліднику, хоча мистецьки не поступається загальновідомій “Поліанні”. Очевидною є

 ISSN: 2522-9699, 2616-5007

необхідність систематизації літературних зразків й уніфікації класифікацій текстів з огляду на категорію сліпоти як класифікаційну ознаку.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У світі, де глобалізаційні процеси знаходять все ширші прояви в усіх площинах людського життя, явище множинної інтерсуб'єктності, набуваючи нового смислового вираження, актуалізує обрану нами проблему для детального аналізу в рамках даної розвідки. Рецептивний дослідницький досвід занадто переоцінює роль зороцентризму у формуванні людиною уявлення про світ, що призвело до увиразнення компенсаторного принципу в становленні образу незрячого як у літературі, так і культурі загалом.

Досвід незрячих є тією мірою специфічний і відмінний від досвіду звичайних людей, що під час діалогу, як правило, мова йде про взаємодію з Чужим, а не з Іншим, чиї переживання і їх мотивація ніколи не будуть знайомі, а отже, зрозумілі зрячому. Це вихідна точка аналізу творів подібної тематики, оскільки у їх основі лежать відмінні шляхи пізнання дійсності. У ситуації сприйняття незрячого як Іншого аналогія як порівняльний метод неспроможна.

Аналіз останніх досліджень. Образ сліпого у світовій літературі не новий, але видається інтерпретаційно проблемним для компаративістики. Ракурс аналізу залежить, насамперед, від фізичного стану митця в офтальмологічному плані: по-перше, зряча людина може лише уявити і створити приблизний образ сліпої людини; по-друге, сліпа від народження людина не в змозі передати особливості цього виміру образами візуального, окоцентричного світу, і навпаки – зрячому ніколи не вдасться повною мірою зрозуміти специфіку світобудови з позиції сліпої людини; по-третє, людина, яка втратила зір у певному віці, створює третю художньо-естетичну модель, яка постає особливим виміром на перетині вищезгаданих. Так чи інакше, категорія окоцентризму, на думку багатьох дослідників [6; 9; 11], визначальна у створенні концептосфери сліпоти та загалом у світогляді зрячої людини.

Розпочнемо з тифлопсихології, у дослідженнях з якої чи не вперше комплексно і ґрунтовно проаналізовано розуміння сліпоти не тільки як фізичної вади, але і психічного явища, що має тенденцію до самовдосконалення через покращення й "загострення" інших відчуттів. Дефіцит зорових вражень у процесі пізнання дійсності компенсується шляхом використання образів інших модальностей.

Кеннет Джерніґан, один із ключових лідерів Національної організації незрячих у США, провівши детальний типологічний аналіз, виділив дев'ять тематичних типів зображення категорії сліпоти у літературі та культурі, а саме:

- сліпота як компенсаторна чи чудодійна сила;
- сліпота як цілковита трагедія;
- сліпота як дурість і безсилля;
- сліпота як невиліковна злочестивість і зло загалом;
- сліпота як досконала чеснота;
- сліпота як покарання за гріх;
- сліпота як ненормальність (цей мотив найчастіше змальовується в контексті бінарної опозиції – зрячість/сліпота –, де одна категорія зі знаком "+", інша, навпаки, – із залученням негативної концептосфери) або дегуманізація;
- сліпота як очищення;
- і, урешті, сліпота як символ чи алегорія [10].

Погоджуємося з думкою Кеннета Джерніґана, що висвітлення категорії сліпоти через компенсаторий принцип дегуманізує незрячу людину, так як "…it suggests that whatever a blind person may accomplish is not due to his own ability but to some magic inherent in blindness itself. This assumption of compensatory powers removes the blind person at a stroke of the pen from the realm of the normal – the ordinary, everyday world of plain people – and places him in a limbo of abnormality. Whether supernormal or subnormal does not matter – he is without responsibility, without rights, and without society. We have been conned into this view of second-class status long enough. The play is over. We want no more of magic powers and compensations. We want our rights as citizens and human beings – and we intend to have them!" [10]. Переконані, письменники в намаганні змалювання сліпого персонажа як Іншого, навпаки, позбавляють його можливості соціалізовуватися на рівні зі зрячими людьми: "But more often than not, being blind in literature means the complete loss of personal, sexual, and political power" [7].

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

Власне, подібне змалювання у котре доводить, що зороцентризм – домінанта формування світогляду, набуття досвіду чи формування ідентичності.

Помилково оминути увагою зображення духовної сліпоти, і, власне саме цей мотив є достатньо розповсюдженим у літературі й мистецтві, що і пояснює його рецептивну популярність серед дослідників. Хоча вкрай мало розвідок, які б аналізували перехід між категоріями духовної і фізичної сліпоти (наприклад, саме духовна незрячість спричиняє епідемію фізичної сліпоти у творі Жозе Сарамаго "Сліпота").

У контексті рецептивного аналізу варто окремо зупинитися на праці Девіда Мітчелла та Шерон Снайдер "Тіло та фізичні відмінності: Дискурси інвалідності в гуманітарних науках" [13], які вважають, що категорія інвалідності є наративним прийомом у художній літературі, що, надаючи творам динамічності, увиразнює поняття "нормальності" у творах ("Rosemarie Garland Thompson coined the term "normate" to describe an idealized position that has dominance and authority in society" [15]). Вони окреслили кілька етапів цього процесу. По-перше, інвалідність вимагає пояснення, відкриваючи наративний акт; потім – пропонують пояснення причин і наслідків інвалідності; далі – "переносять" з перефирії та централізують її; і, нарешті, вони лікують, реабілітують або усувають певним чином відхилення, "відновлюючи" світопорядку. Д. Мітчелла і Ш. Снайдер називають цю теорію "наративним протезуванням", оскільки в таких дискурсах категорія інвалідності використовується як місток між сюжетно-композиційними лініями. У такий спосіб вони демонструють, що "…disability which initially seemed marginal is actually pervasive and does significant cultural work" [15].

Ця робота надихнула і стала своєрідним поштовхом для письменників з певною формою інвалідності для відображення свого життя яким воно є.

У дослідженнях "disabled studies" все частіше категорію сліпоти не виносять за культурно-суспільні межі, а, навпаки, простежується тенденція до повернення їх в рамки "нормальності". Оскільки компенсаторність у трактуванні незрячого позбавляла його можливості стати повноправним членом суспільства, не давала змоги для повноцінної ідентифікації й участі у житті середовища, у якому він знаходиться. Серед дослідників, які інтерпретували сліпоту у згаданому ключі, виділяємо Дж. Клідж [11], К. Ленґ [12], роботи яких є знаковими у контексті досліджень інвалідності.

Виклад основного матеріалу. Насамперед, ми переконані, що категорію сліпоти як форму інвалідності важливо досліджувати у літературних творах комплексно, як всередині, так і поза традиційним літературним каноном, у історично-рецептивному розрізі. "Blindness as a topic or a metaphor has also been a source of fascination for writers, dramatists and myth-makers working with many different oral and narrative forms across the ages" [8]. Культурно-мистецькі типи зображення і перспективи аналізованої категорії представляють відмінне розуміння структури, жанру та форму наративу. Тому звернення до порівняльно-історичного методу вважаємо виправданим, оскільки, щоб змінити інтерпретативний напрям досліджень сліпоти варто проаналізувати цю категорії в ході культурно-історичного розвитку, щоб зрозуміти випраданість/невиправданість певних поглядів задля формування нового, "свіжого" інтерпретативного підходу до цієї проблеми.

По-друге, оскільки у представленій вашій увазі розвідці відправною точкою стало розуміння політики, етики та естетики як фундаментально переплетених, пов'язаних через концепцію репрезентації, то інтердисциплінарним метод дає змогу висвітлити категорію сліпоти комплексно, оскільки суспільство у всіх його проявах, культура і література в цьому ракурсі взаємопоєднані, а, отже, і взаємовпливи є причинно-наслідковими, а часто – дослідження в одній сфері допомагають компенсувати в іншій. "The interdisciplinary that characterises disability studies allows for a variety of methodologies and approaches to be applied to the study of disability and this expands the field. Some of these include narratives of disability, analysis of representations of disability in literature, in arts, in law and media, challenging the absence of researches on disability in the academia, and writing or rewriting histories of disability" [15].

По-третє, спосіб висвітлення категорії сліпоти, як буде далі проаналізовано, в українській та американській літературі кінця XIX – початку XX століть відрізняється, що, насамперед, зумовлено відмінними суспільно-історичними процесами обидвох країн. "Культурні історії визначають форму наших індивідуальних наративів. Люди усвідомлюють власне життя через історії – як через культурні, так й через особисті наративи, котрі вони

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

будують на базі культурних зразків. Інакше кажучи, до якої культури ми б не належали, її наративи впливають на нас, спонукаючи приписувати певне значення деяким життєвим подіям" [5]. Таким чином, загальне формування концептосфери аналізованої категорії зумовлене специфікою культурних, історичних та суспільних особливостей часів, коли жила і творила Елеонор Портер, тому наративний метод, використаний у даній розвідці, дасть змогу глибше й цілісно її розкрити.

По-четверте, оскільки "…художня література XIX століття з особливою гостротою і наполегливістю ставила проблеми ідейно-етичного єства людини, моральної відповідальності особи, пред'являла людині вищі етичні вимоги, не допускаючи знижок і компромісів" [2], тому звернення Елеонор Портер до прийомів психологічного методу зрозуміле. Виразно притаманне кільком персонажам аналізованого роману "Світанок" згаданої письменниці бажання ескапізму, виявне у кількох площинах – втеча від себе і прийняття своєї хвороби, соціальна втеча в широкому і вузькому розуміннях, і екзистенційний ескапізм –, зумовлюють необхідність аналізу цього явища через призму психологічного методу. Аналіз особливостей зображення письменницею емоційного стану на різних стадіях втрати зору основним персонажем, батькове затворництво як наслідок затяжної моральної травми після втрати близьких йому людей – дружини та старших синів – та, в кінці кінців, катарсис батька через прийняття синової сліпоти також стали предметом аналізу з психологічного ракурсу.

Врешті, беручи до уваги, що у тексті будь-якого твору багато прихованого підтексту, то доцільним є звернення до прийомів герменевтичного методу, які дозволяють розкрити суть додаткових смислів для комплексного розуміння тексту як полісемантичної структури й авторської інтенції, не виражених експліцитно. Герменевничний метод в рамках даного дослідження є і "…практика і, за певних обставин, теорія інтерпретації буття, котру автор репрезентує в художньому літературному творі, а реципієнт пізнає через цей твір. У вужчому – це практика і теорія інтерпретації явищ літератури, виражена у літературних творах" [1].

Висновки. Стаття підкреслює важливість переосмислення концепту сліпоти в культурі та літературі, відзначаючи значний вплив зороцентризму на формування негативних стереотипів щодо незрячих. У цьому контексті, авторка звертає увагу на дегуманізацію незрячих через їхню маргіналізацію та виключення з основного дискурсу.

Перспективи подальших досліджень включають, насамперед, можливість розширення міждисциплінарного підходу. Для глибшого розуміння концепту сліпоти варто застосовувати одночасно методи антропології, квір-студій, соціології та культурології, що дасть змогу представити категорію сліпоти комплексно, сформувавши нові інтерпретаційні рамки, які враховуватимуть різноманітні аспекти людського досвіду.

По-друге, подальші дослідження сліпоти можуть включати аналіз її репрезентації в різних формах мистецтва, таких як кіно, театр, візуальне мистецтво та музика. Це допоможе зрозуміти, як сліпота проявляється та інтерпретується в різних культурних контекстах з одного боку. З іншого ж необхідно залучати більше національних літератур у контексті дослідження аналізованої категорії. Це може розкрити унікальні національні або регіональні особливості трактування сліпоти.

Вивчення соціальних наслідків, по-третє, дасть змогу продемонструвати як суспільні структури і політики впливають на життя незрячих людей, враховуючи їхній досвід як культурний та соціальний феномен. У майбутніх дослідженнях варто також звернути увагу на етичні аспекти впровадження новітніх технологій, що впливають на життя незрячих, а також на те, як ці технології змінюють наше розуміння сліпоти.

Загалом, дослідження цієї теми відкриває широкі можливості для розвитку гуманітарних наук, пропонуючи нові підходи до вивчення культури і літератури, які можуть сприяти інклюзивності та різноманітності у розумінні людського досвіду.

Зважаючи на глибину аналізованої проблеми, її висвітлення авторкою задля окреслення значного кола майбутніх перспектив досліджень та очевидну необхідність систематизації літературних зразків й уніфікації класифікацій текстів, де категорія сліпоти – ключова, вважаємо цю тему значущою для заповнення існуючої лакуни у вітчизняному літературознавстві на сучасному етапі. Більше того, проблема актуальність нашої розвідки поглиблюється розширенням рецепції творчості Елеонор Портер, роман "Світанок" якої майже не знайомий українському читачеві та досліднику.

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

Список використаних джерел:

1. Іванишин, П 2021. *Літературна герменевтика: освоєння і розширення семантики терміна*. Доступно: <http://dontsov-nic.com.ua/literaturna-hermenevtyka-osvoiennia-i-rozshyrennia-semantyky-termina/>. [29 Січень 2025].
2. Козубенко, Л 2019. 'Явище психологізму в художній літературі'. *Теоретична і дидактична філологія. Серія "Філологія"*, вип. 29, с. 23-30.
3. Пітерська, ОВ 2020. 'Мотив сліпоти в романі Елеонор Портер "Світанок"'. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету: збірник*. Вип. 33, с. 77-80.
4. Сарамаго, Ж 2013. *Сліпота: роман*. Пер. з португ. В. Й. Шовкуна. Харків: Фоліо.
5. Чепелєва, Н 2015. *Текст і читач: посібник*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 124 с.
6. Barasch, M 2001. *Blindness: The history of a mental image in Western thought*. London, New York: *Routledge*, 288 p.
7. Dandapath, D 2019. Blindness in English Literature. Available from : <https://bpa.org.in/blindness-in-english-literature/> [29 Березень 2025].
8. Hall, A 2016. *Literature and Disability*. New-York: Routledge, 185 p.
9. Hammer, G 2019. *Blindness through the looking glass: the performance of blindness, gender, and the sensory body*. Michigan: University of Michigan Press, 220 p.
10. Jernigan, K 1974. Blindness: Is Literature Against Us?: An Address Delivered at the Banquet of the Annual Convention. Chicago, July 3. Available from : <https://nfb.org/images/nfb/publications/convent/banque74.htm>. [29 March 2025].
11. Kleege, G 2018. *More than meets the eye: what blindness brings to art*. London : *Oxford University Press*, 176 p.
12. Leng, K 2019. 'Historicising "Compulsory Able-bodiedness": The history of sexology meets Queer Disability Studies...'. *Gender & History*, 31 (2), 319–333. doi:10.1111/1468-0424.12428.
13. Mitchell, DT & Snyder, SL 1997. *The Body and Physical Difference: Discourses of Disability in the Humanities*. University of Michigan Press.
14. Porter, EH 1919. *Dawn*. Available from: <https://www.gutenberg.org/ebooks/5874>. [29 March 2025].
15. Vijayan, G 2021. 'Disability Studies: A Path Breaking Approach in Literature'. *The Creative launcher*, no. 6 (vol. 5), 15-19. Available from: <https://www.redalyc.org/journal/7038/703873514003/703873514003.pdf>. [29 March 2025].

References:

1. Ivanyshyn, P 2021. *Literaturna hermenevtyka: osvoiennia i rozshyrennia semantyky termina (Literary hermeneutics: mastering and expanding the semantics of the term)*. Available from: <http://dontsov-nic.com.ua/literaturna-hermenevtyka-osvoiennia-i-rozshyrennia-semantyky-termina/>. [29 Sichen 2025].
2. Kozubenko, L 2019. 'Yavyshche psykholohizmu v khudozhnii literature (The phenomenon of psychologism in fiction)'. *Teoretychna i dydaktychna filolohiia. Seriia "Filolohiia"*, vyp. 29, s. 23-30.
3. Piterska, OV 2020. 'Motyv slipoty v romani Eleanor Porter "Svitanok" (The motif of blindness in Eleanor Porter's novel "Dawn")'. *Naukovi zapysky Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu: zbirnyk*. Vyp. 33, s. 77-80.
4. Saramago, Zh 2013. *Slipota: roman (Blindness: novel)*. Per. z portuh. V. Y. Shovkuna. Kharkiv: Folio.
5. Chepelieva, N 2015., *Tekst i chytach: posibnyk (Text and reader: manual)*. Zhytomyr: *Vyd-vo ZhDU im. I. Franka*, 124 s.
6. Barasch, M 2001. *Blindness: The history of a mental image in Western thought*. London, New York: Routledge, 288 p.
7. Dandapath, D 2019. Blindness in English Literature. Available from : <https://bpa.org.in/blindness-in-english-literature/> [29 Berezen 2025].
8. Hall, A 2016. *Literature and Disability*. New-York: Routledge, 185 p.
9. Hammer, G 2019. *Blindness through the looking glass: the performance of blindness, gender, and the sensory body*. Michigan: University of Michigan Press, 220 p.
10. Jernigan, K 1974. Blindness: Is Literature Against Us?: An Address Delivered at the Banquet of the Annual Convention. Chicago, July 3. Available from : <https://nfb.org/images/nfb/publications/convent/banque74.htm> [29 March 2025].
11. Kleege, G 2018. *More than meets the eye: what blindness brings to art*. London : *Oxford University Press*, 176 p.
12. Leng, K 2019. 'Historicising "Compulsory Able-bodiedness": The history of sexology meets Queer Disability Studies...'. *Gender & History*, 31 (2), 319–333. doi:10.1111/1468-0424.12428.
13. Mitchell, DT & Snyder, SL 1997. *The Body and Physical Difference: Discourses of Disability in the Humanities*. University of Michigan Press.
14. Porter, EH 1919. *Dawn*. Available from: <https://www.gutenberg.org/ebooks/5874> [29 March 2025].

ISSN: 2522-9699, 2616-5007

15. Vijayan, G 2021. 'Disability Studies: A Path Breaking Approach in Literature'. *The Creative launcher*, no. 6 (vol. 5), 15-19. Available from: <https://www.redalyc.org/journal/7038/703873514003/703873514003.pdf>. [29 March 2025].

Прорецензовано / Reviewed *21.04.2025*
Рекомендовано до друку / Recommended for publication *04.05.2025*

DOI 10.33930/ed.2019.5007.53(3-4)-12
УДК [37.091.3:174]:1

ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ:ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ

М. О. Дроботенко

Анотація.

Актуальність теми дослідження. *У сучасних умовах трансформації освітньої системи питання доброчесності як складової професійної компетентності майбутніх педагогів набуває особливої ваги. Формування етичних основ педагогічної діяльності є критично важливим для забезпечення якісної освіти, з огляду на моральні виклики постіндустріального суспільства.*

Постановка проблеми. *Доброчесність виступає не лише етичним ідеалом, а й функціональним компонентом професіоналізму вчителя. Її інтеграція у структуру професійної компетентності вимагає переосмислення освітніх підходів до підготовки педагогів.*

Аналіз останніх досліджень та публікацій. *Проблематика доброчесності у професійній підготовці педагогів розглядається у численних наукових дослідженнях, які охоплюють філософські, етичні та освітні аспекти. У вітчизняному науковому дискурсі питання морально-етичної компетентності педагога досліджується з позицій аксіології освіти та філософії виховання (В. Андрущенко, М. Култаєва, О. Сук). У світовому контексті значний внесок зробили дослідники, які інтерпретують доброчесність у межах етики чеснот (А. МакІнтайр, Р. Херстхаус, Х. Сокетт, Дж. Штерн). Зокрема, увага приділяється формуванню педагогічного характеру, морального судження та впливу професійних чеснот на якість освітнього процесу. Існує консенсус щодо необхідності інтеграції етичного виміру у підготовку вчителів, зокрема через практичну мудрість, рефлексивну здатність і розвиток епістемічних чеснот.*

Постановка завдання. *Мета дослідження – розкрити суть доброчесності як ключової складової професійної компетентності педагога через призму етики чеснот і сучасних філософських підходів.*

Виклад основного матеріалу. *Основна увага дослідження зосереджена на розкритті змісту доброчесності як ключової складової професійної компетентності педагога. Проаналізовано філософсько-етичні підходи до розуміння чеснот, зокрема в контексті арістотелівської традиції (phronesis, episteme, techne) та її сучасних інтерпретацій. Показано, що практична мудрість, епістемічна допитливість, академічна доброчесність і здатність до рефлексії є невід'ємними якостями ефективного вчителя. Наголошено на важливості формування здатності до моральних суджень у професійній діяльності педагога, а також на значенні педагогічних чеснот у контексті викликів сучасного мультикультурного та інституційно обмеженого освітнього середовища. Особливу увагу приділено комунікативній природі чеснот як елементів професійної практики, що виникають у взаємодії в межах освітньої спільноти.*

Висновки. *Професійна компетентність вчителя виходить за межі технічних навичок, включаючи морально-етичні якості. Етика чеснот, у поєднанні з соціально-конструктивістськими підходами, забезпечує методологічне підґрунтя для формування доброчесного педагога, здатного діяти етично в складних ситуаціях.*

Ключові слова: *доброчесність, професійна компетентність, етика чеснот, педагог, phronesis, episteme, педагогічна освіта.*